

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ
STUDIUM**

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

David Zelníček

Historie vězeňství na území našeho státu

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Brázda Jan, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR COMBINED PART TIME
STUDIES**

2012 - 2013

BACHELOR THESIS

David Zelníček

History of the prison in our country

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: doc. JUDr. Brázda Jan,
Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne .....

David Zelníček.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat doc. JUDr. Janu Brázdovi, Ph.D., za odbornou pomoc a vedení mé bakalářské práce, za cenné rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování práce poskytoval a za jeho ochotu, které se mi z jeho strany dostávalo.

Zároveň bych chtěl poděkovat paní Bc. Petře Formanové, DiS. a JUDr. Ladislavu Pavlačkovi za rady a náměty, které mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na dějiny českého vězeňství a jeho problémy. První kapitola vysvětluje definice základních pojmů v této problematice. Druhá kapitola je zaměřená na vývoj vězeňství do roku 1948. Ve třetí kapitole jsem se snažil o průřez obdobím 1948 – 1989. Čtvrtá kapitola popisuje období po roce 1989 až po současnost včetně důležitých mezníků, které zásadně ovlivnily vývoj v této oblasti. Zde je snaha o popsání organizační struktury, současné legislativní úpravy zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a jednotlivých typů vězeňských zařízení.

Klíčové pojmy

Odsouzení, tresty, vězeňství, věznice, výkon vazby, zákony.

Annotation

The bachelor thesis focused on the history of the Czech prison system and its problems. The first chapter explains the definition of key concepts in this area. The second chapter focuses evolution prison until 1948. In the third chapter, I tried to cross period 1948 - 1989. The fourth chapter describes the period after 1989 to the present, including important milestones, which significantly influenced the development in this area. Here is an attempt to describe the organizational structure, the current legislative framework of the Prison Service of the Czech Republic staff and the different types of prisons.

Key words

Condemned, custody, jail, laws, prison systems, punishment.

OBSAH

ÚVOD	8
1. VYMEZENÍ POJMŮ	10
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	10
1.2 DALŠÍ DŮLEŽITÉ POJMY	11
2. VĚZEŇSTVÍ NA ÚZEMÍ ČR DO ROKU 1948	14
2.1 STŘEDOVĚKÉ TRESTNÍ PRÁVO	14
2.2 OBDOBÍ RAKOUSKA – UHERSKA 1848 – 1918	18
2.3 OBDOBÍ 1918 – 1938	19
2.4 OBDOBÍ 1938 – 1945	20
2.5 OBDOBÍ 1945 – 1948	21
3. OBDOBÍ 1948 – 1989	23
3.1 VĚZEŇSTVÍ 50. LÉTA A OBDOBÍ NORMALIZACE	23
3.2 ROZDÍLY VĚZENSTVÍ V DEMOKRATICKÝCH A TOTALITNÍCH STÁTECH	25
3.3 VÝVOJ VĚZEŇSKÉ POPULACE	30
4. VĚZEŇSTVÍ PO ROCE 1989	32
4.1 NÁSTUP DEMOKRACIE A ZMĚNY VE VĚZEŇSTVÍ	34
4.2 ZÁKON O VTOS PŘED ROKEM 1989 A PO NĚM	40
4.3 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	44
4.4 ZÁKLADNÍ ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY VSČR	47
4.4.1 Vazební věznice.....	47
4.4.2 Věznice	48
4.4.3 Institut vzdělávání VSČR	50
4.4.4 Zotavovny VSČR.....	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM OBRÁZKŮ	56

ÚVOD

“Kdyby král neúnavně netrestal ty, které trestat má, silnější by si pekli ty slabší jako ryby na rožni. (...) Nikomu by nic nepatřilo a svět by byl vzhůru nohama.”¹

Každá lidská společnost si vytváří určitý systém trestu či sankce za porušení základních norem a hodnot, při kterých je ohroženo její fungování. Jedná se o uvalení jistého omezení či újmy, což je většinou nástroj oprávněné osoby k dodržování společenských, mravních a hlavně právních pravidel dané společnosti. Smyslem trestu tedy bylo odstrašení z opakování, náprava vykonaného, ochrana společnosti či obnovení narušeného řádu. Vězení, katr, arest, kriminál, šatlava... mnoho podob má pojmenování místa, kde by teoreticky mělo dojít k nápravě, či ochraně okolí od jedince, který nějakým způsobem porušil nastolené normy a pravidla. Pokud je člověk uvězněn, znamená to, že je nucen setrvat na určitém místě, v určitém čase a prostředí, zpravidla proti své vůli. Z historického hlediska prošel systém vězeňství velkými proměnami, kde se zpočátku uplatňovala spíše náboženská výchova, kněží pracovali s odsouzenými, a tak měla být zjednána náprava. Nebylo to však dostatečné, tudíž se připojila i výchova prací či vzděláváním – je pravdou, že spousta negramotných odsouzených se naučila ve vězení číst a psát s tím, že hlavním čtivem a vyučovacím materiálem byly různé zákony a normy společnosti, které měly přesvědčit odsouzené, že nebude opakováno zlo, které napáchali.

Každá společnost měla vyvinut a sepsán určitý souhrn pravidel, tedy zákoník, z nichž nejznámější jsou např. indický zákoník Manu, babylonský Chammurapiho kodex, řecké Solónovy a Drakónovy zákony, Zákoník dvanácti desek atd. V těchto zákonech však nebylo nejčastějším prostředkem k dodržování práva vězení, nýbrž trest smrti či zmrzačení, peněžité pokuty či vyhnanství.

Tato práce bude průřezem historie českého vězeňství. V úvodní části bych se rád ve zkratce věnoval historii od období feudalismu. Stěžejní části mé

---

¹ The Laws of Manu, 7.24 – Zákoník Manuův

práce by však měly být průřezem této problematiky od roku 1948 po současnost.

Cílem této bakalářské práce je poukázání na fakt, že dříve možná výkon trestu sloužil k přílišnému zastrašování a nepřiměřeným trestům a to většinou v rámci propagandy politické moci, kdežto dnešní společnost je posuzována ve světě i dle toho, zda je schopná nejen poskytnout svým občanům ochranu, ale dokázat pachatele nestranně a tudíž spravedlivě odsoudit za vykonané zlo a uložit mu adekvátní trest. Jde také o zamyšlení se nad tím, že ať je dnešní právní systém jakýkoli, můžeme být rádi, že žijeme v moderní společnosti dbající na spravedlnost, přiměřenost a racionalitu, oproti dobám minulým.

1. VYMEZENÍ POJMŮ

1.1 Základní pojmy

Trestný čin je definován v platném trestním zákoníku jako „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“²

Trestní zákoník dělí trestné činy na přečiny a zločiny:

Přečiny jsou „všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.“³

Zločiny jsou „všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.“⁴

Pachatel trestného činu je, „kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Pachatelem je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem, v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.“⁵

Odnětí svobody – „nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59), ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108) nebo o výjimečný trest (§ 54). Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody

---

² § 13 zákon 40/2009 Sb.

³ § 14 zákon 40/2009 Sb.

⁴ § 14 zákon 40/2009 Sb.

⁵ § 22 zákon 40/2009 Sb.

nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.“⁶

Obviněný „toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání.“⁷

Odsouzený – ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci.⁸

Výkon vazby probíhá ve vazebních věznicích nebo ve zvláštním k tomuto účelu zřízeném oddělení věznic. „vzít do vazby lze toliko osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání. Rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno též skutkovými okolnostmi. O vzetí do vazby rozhoduje soud na návrh státního zástupce.“⁹

1.2 Další důležité pojmy

Prizonizace – tento termín je možné definovat jako proměnu svobodného člověka ve vězně, který přijímá a zvnitřňuje neformální hodnoty, normy, pravidla, zvyky vězeňského prostředí s formálními předpisy a pravidly instituce, které jsou zakotveny ve vnitřním řádu konkrétní věznice nebo vazební věznice.¹⁰

Penologie – výraz pochází z latinského poena /„péna“/, což je možno přeložit jako trest. Jde o aplikovanou vědu o trestech a trestání. Penologie v širším pojetí zahrnuje celou takto vymezenou problematiku, tj. mohla by

---

⁶ § 55 zákon 40/2009 Sb.

⁷ § 32 zákon 141/1961 Sb.

⁸ § 12 141/1961 Sb.

⁹ § 68 zákon 141/1961 Sb.

¹⁰ Matoušek, O. 2003. Mládež a delikvence. Praha: Portál

pojdnávat např. i o trestání předškolních dětí. Pro její soudobou koncepci jsou však obdobná témata marginální a s důvěrou je přenechává nejčastěji vědě o výchově, tedy pedagogice. Sama se pak (již ve svém užším pojetí), zabývá tresty ukládanými řádným soudem. Nejdůležitějšími z nich jsou peněžitý trest, trest obecně prospěšných prací a trest odnětí svobody, přičemž prvé dva jmenované bývají spolu s některými dalšími chápány jako alternativy k trestu odnětí svobody a tudíž nazývány alternativními tresty. Samotnou penologii tak lze členit na teorii vězeňství a alternativní tresty. Jistý přechod, spojovací článek mezi alternativními tresty a tresty odnětí svobody pak představuje trest domácího vězení.¹¹

Právo je obvykle členěno na právo objektivní a subjektivní. Objektivní lze vysvětlit jako soubor právních norem, které jsou chápány jako obecně závazná pravidla chování uznaná státem a stanovují se prostřednictvím příkazů a zákazů, aby vymezily, co je ve společnosti žádané a co není. Subjektivní právo je požadavek na chování občana a je zaručeno právem objektivním.¹²

Soud je hlavním vykonavatelem spravedlnosti a spolu s dalšími subjekty se podílí na trestním řízení. Soudní soustava v České republice je tvořena Nejvyšším soudem, vrchními soudy, krajskými soudy a okresními soudy. „Jednotlivé soudy mají svou působnost rozdělenou podle pravidel o věcné a místní příslušnosti. Nikdo přitom nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu a soudce stanoví zákon. Věcná příslušnost stanoví, který soud a na jakém stupni se bude záležitostmi zabývat a navíc zda v prvním stupni nebo jako soud odvolací. Místní příslušnost pak určí, který konkrétní soud bude tu či onu věc projednávat. Pravidla v tomto směru stanoví trestní zákoník a některé další předpisy.“¹³

Trest je jakýmsi postihem nežádoucího chování člověka, který se zachoval protiprávně. V rámci tohoto opatření je nutné působit na odsouzeného tak, aby po jeho uplynutí nepáchal trestnou činnost opět. „Trest je obecně

---

¹¹ Hála, J.: Prolegomena k penologii. In PhDr. Jaroslav Hála [online]. Dostupné z: <http://penologie.hala.sweb.cz/>

¹² Hendrych, D. a kol.: Právní slovník, Praha, C.H. Beck, 2001, ISBN 80-7323-062-3

¹³ <http://www.trestni-rizeni.com/>

následné opatření po předchozím provinění. Trest odnětí svobody může být uložen jen pravomocným rozhodnutím soudu.“¹⁴

Věznice je zařízení, ve kterém si odsouzení odpykávají trest odnětí svobody. V České republice jsou čtyři typy věznic, které se dělí dle přísnosti dohledu. Odsouzení jsou zařazovány do těchto zařízení dle typů závažnosti jejich trestného činu a jeho okolností.¹⁵

Detenční ústav – tento výraz je poměrně nový, neboť tato zařízení zde fungují teprve krátkou dobu a jedná se o ústav pro zvlášť nebezpečné osoby s duševními poruchami. Zde jsou umísťovány osoby, které se odmítají podrobit ochranné léčbě nebo osoby, u kterých by léčba byla bezpředmětnou, neboť je zde malá pravděpodobnost nápravy.¹⁶

Právní subjektivita je způsobilost k právům a povinnostem, opravňuje občana být účastníkem právního vztahu, přináší práva a povinnosti, které mohou být omezeny podmínkami stanovené zákonem. Vzniká narozením a zaniká úmrtím, ale některé její aspekty existují již před narozením a trvají i po smrti.¹⁷

Amnestie – (z řeckého *amnésia* – zapomenutí) jde o rozhodnutí o hromadném a to úplném nebo částečném prominutí trestu a současně o zahlazení odsouzení pro trestný čin. A to pouze trest nikoli občanskoprávní odpovědnost odsouzeného např. povinnost náhrady škody.¹⁸

Abolice – v České republice často provází amnestii. Z lat. *abolitio* – zrušit, odstranit. Jedná se o pojem trestního práva, označující právo hlavy státu, na základě jejíhož využití vznikne nepřipustnost trestního stíhání a to buď ve formě individuální milosti či kolektivní amnestie. Jedná se o nařízení hlavy státu, aby se trestní stíhání pro určitý trestný čin nezačalo, a pokud bylo zahájeno, ale nebylo prozatím pravomocně skončeno, aby bylo zastaveno.¹⁹

---

¹⁴ Mařádek, V.: Lexikon klíčových pojmů z penologie, Opava, Vavrla Pavel, 2000, ISBN 80-238-6731-8

¹⁵ <http://www.trestni-rizeni.com/>

¹⁶ Černíková, V.: Sociální ochrana, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-138-0

¹⁷ Hendrych, D. a kol.: Právní slovník, Praha, C.H. Beck, 2001, ISBN 80-7323-062-3

¹⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Amnestie>

¹⁹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Abolice>

2. VĚZEŇSTVÍ NA ÚZEMÍ ČR DO ROKU 1948

2.1 Středověké trestní právo

Dle nejstarších záznamů byla v trestně právní oblasti nejvíce činná v období středověku katolická církev, která se zasazovala o dodržování křesťanských zásad. Často bylo k dosažení přiznání obviněného užíváno útrpné právo neboli tortura, což je vlastně výraz pro mučení, které bylo užíváno u církevních soudů a bylo považováno za legitimní způsob dosažení přiznání obviněného. Představu o těchto praktikách je možné si udělat při četbě knihy Václava Kaplického *Kladivo na čarodějnice*, která popisuje 3 druhy tortury používané k mučení domnělých čarodějnic – palečnice, španělské boty a natažení na skřípec. Dle knihy nařizoval císařský inkvizitor Jindřich Boblig z Edelstadtu katovi Joklovi, aby užil těchto prostředků postupně dle bolestivosti, což většinou vedlo i k přiznání k činům, které provedeny nebyly.

Situace ve středověkém soudnictví byla velmi složitá, neboť každá sociální vrstva měla svá vlastní práva, kterých se domáhala u svých soudů. Šlechtické záležitosti, trestní i majetkové, tak řešily zemské a dvorské soudy. Dokonce i církev měla vlastní soudnictví. Nad královskými městy měl soudní pravomoc tzv. „*hofrychtář*“. Nad poddanými měly pravomoc, tedy i soudní a trestní, vrchnosti. Existovaly i další zemské soudy s omezenou kompetencí. Soudní řízení bylo zahajováno především na základě soukromé iniciativy poškozeného. Středověké trestní právo mělo zpočátku soukromý charakter – trest byl soukromou pomstou. Ta byla pozvolna nahrazována placením náhrady za způsobenou škodu nebo vykoupením se z krevní msty v případě vraždy. Běžně se také používaly důkazy ve formě božího soudu – tzv. ordálu (obrázek č. 1). O vině a nevině (nebo o nepravdivém svědectví) měla rozhodnout zkouška, při níž se očekával zásah nadpřirozených sil. Z historických pramenů jsou nám známy zejména tyto:

- Zkouška vodou - v českých zemích se užívala ve formě potopení svázaného do vody - pokud se obviněný potopil, voda jej přijala jako čistého a

byl tedy nevinný - provinilec zůstal plavat na hladině. Jinou formou bylo brodění přes prudký brod - pokud obžalovaný vyvázl, byl nevinný.

- Zkouška ohněm se mohla konat tak, že podezřelý měl přejít určitou vzdálenost po žhavém uhlí, případně vzít do ruky rozžhavený kus železa. Byl použit např. při procesu s atentátníky na knížete Soběslava I. v roce 1130. Ze zkoušky ohněm pochází úsloví, že „pocivého nepálí“.
- Zkouška polykáním - podezřelý měl sníst jisté množství suchého chleba, a pokud se zakašlal, byl viněn.
- Zkouška horkou vodou - prováděla se buď jako zkouška polykáním - obžalovaný musel vypít horký nápoj; nebo jako zkouška ohněm - obžalovaný musel vyjmout nějaký předmět z vroucí vody.
- Zkouška soubojem - vítěz má pravdu. S touto formou božího soudu je vzdáleně spřízněno i rozhodování vojenských střetnutí nikoli bitvou vojsk, ale soubojem vojevůdců – např. mezi svatým Václavem a zlickým knížetem Radslavem, který byl vyzván na souboj před zraky obou vojsk. Souboje měly přesně daná pravidla - v českých zemích se šlechtici směli bít mečem, poddaní holemi. Souboje se směla účastnit i žena, přičemž její mužský soupeř byl znevýhodněn tím, že musel stát po pás v jámě nebo v sudu. Souboje se i v Evropě konaly až do začátku 20. století, i když už neměly povahu ordálu, ale byly jen otázkou cti.

Obrázek č. 1 – Boží soud tzv. ordál

Zdroj: <http://www.mzone.cz/clanek/krvavy-pravni-system-stredoveku/>

Po roce 1212, když český kníže Přemysl I. získal královský titul, došlo ke vzniku jistého systému středověkého soudnictví, který již byl náznakem řádu a snahy o spravedlnost a racionálnější trest, tudíž uvěznění převládalo nad usmrcováním. Uvěznění však žili v nelidských podmínkách a velmi brzy umírali, neboť vězení byla přeplněná a docházelo zde k šíření nemocí. Vězení nebylo pouze výkonem trestu odsouzeného, ale sloužilo i k zajištění podezřelého a obviněného. Jejich postavení nebylo jednoduché, neboť museli sami prokazovat svoji nevinu, což nebylo jednoduché v tehdejšímu způsobu vyšetřovacích praktik. Zvláště, když se jednalo o vyšetřování tzv. hrdelních trestných činů, kdy se výslech odehrával pomocí použití mučících nástrojů.

První polovina 13. století přinesla zrod župních hradů, jež sloužily k výkonu státní správy, soudnictví, obraně a ochraně obyvatelstva. Zde se rovněž nacházely i prostory, kde se zadržovaly osoby, které měly být souzeny a následně popraveny. Druhá polovina 13. století přinesla s rozvojem měst i věznění osob ve sklepích prostorách městských radnic. Rychtář se svými biřici měl v kompetenci bezpečnost ve městě, vykonavatelem soudní moci byl purkmistr s městskou radou a výkon spravedlnosti nesl na svých bedrech kat. Hlavním záměrem vykonávaných poprav bylo odstrašení lidu od páchaní trestné činnosti. Popravy byly realizovány veřejně. Provinění, která nebyla až tak závažná, byla trestána uvázáním k pranýři.

Pravidlem ve 14. a 15. století bylo, že činy proti životu, zdraví a majetku nebyly trestné, pokud vyvstaly za doby války. Trestnými byly tedy pouze v období míru. Toto však platilo pouze pro šlechtu, která vedla soukromé četné války.

V 16. století se ukazují v západní Evropě první náznaky pojmu uvěznění jako příhodného trestu pro delikventy.

Koncem 17. století a převážně v 18. století začalo převládat, že by se s vězněnými osobami nemělo zacházet tak krutým způsobem. Marie Terezie (vláda 1740 – 1780), vydala Tereziánský zákoník, jenž nařizoval snižování exekucí absolutních trestů a v roce 1776 byla zakázána tortura, jelikož byl zjištěn velký počet justičních nesrovnalostí a omylů. Josef II. (vláda 1780 – 1790), ovlivněn osvícenskou filozofií vydal Všeobecný zákoník o zločinech a

trestech za ně, který dokonce stanovil místo trestu smrti, odsouzení k uvěznění do konce života. Roku 1803, za vlády Františka II. (vláda 1792 – 1835), byl vydán Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, který byl v německém jazyce, avšak již následujícího roku byl vydán i jeho český překlad. Na základě tohoto zákoníku měly být trestány nejen kriminální zločiny, ale také policejní přestupky, které nebyly kvalifikovány jako zločiny. To znamená, že do skupiny těžkých policejních přestupků byla většinou řazena veškerá provinění, která byla do této doby hodnocena jako politické zločiny.²⁰ Až do konce 17. století byli pachatelé méně závažných trestných činů izolováni v obecních domech, které rovněž sloužily jako nemocnice či chudobince. Trest odnětí svobody v podobě, jakou známe dnes, se objevil až v pozdějších letech.

Ačkoli v Evropě a Americe bylo započato s výstavbou prvních větších věznic v podobě nám známých, návrh na zřízení zemské trestnice v Čechách byl podán již roku 1804, kdy si císař František II. na návštěvě v Praze povšiml nevyhovujících podmínek v tehdejších vězeňských domech. Pro předpokládaný účel byl shledán jako nejvhodnější bývalý klášter Svatého Václava na Zderaze. Překvapujícím byl fakt, že na rozdíl od zahraničí, kde byly trestnice budovány především v malých městech či v dostatečné vzdálenosti od hlavního města, v tomto případě to bylo přímo v Praze. V říjnu roku 1823 byl již postaven první trakt nové budovy a v roce 1826 již stála rozsáhlá třípatrová budova. Až teprve v tomto zařízení došlo k oddělení odsouzených mužů, žen, mladistvých a více od méně psychicky narušených osob.²¹

Ačkoli v těchto letech bylo dbáno na lidštější přístup ve vězeňství a na podmínky, ve kterých uvěznění pobývali, tak s nástupem roku 1848 byl opět zaveden trest smrti.

---

²⁰ Uhlík, J. Historie věznění a vězeňství v Čechách, Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 2006. ISBN neuvedeno

²¹ Uhlík, J.: Svatovaclavská trestnice, in: České vězeňství 1/93, s. 19

2.2 Období Rakouska – Uherska 1848 – 1918

Roku 1848 zavládla ve střední Evropě bouřlivá revoluce, která se dotkla Čech, Moravy i Slezska, které byly součástí rakouského císařství. Za vlády císaře Ferdinanda I. byla realizována velkolepá reorganizace rakouskouherského soudnictví, jež měla důležitý vliv na rozvoj rakouského vězeňství. Roku 1852 vzniká trestní zákoník, který platí ještě dalších sto let. Vězňům se nabízí možnost nápravy skrze duchovní víru. Hlavním zakladatelem této ideje se stává František Josef Řezáč (1819 - 1879), který začal vyučovat vězně. Roku 1852 vydává spis „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců“. Tento katolický kněz, pedagog a spisovatel může být právem jmenován jako zakladatel české penologie. Na základě císařského rozhodnutí č. 109/1865 říšského zákoníku spadaly policejní záležitosti společně se správou věznic pod ministerstvo spravedlnosti. Teprve po roce 1867 tvořila jednotlivá ministerstva tzv. ministerskou radu a ta rozhodovala sborově, což v praxi znamenalo, že k přijetí jednotlivých opatření byl vyžadován souhlas i ostatních ministrů. Běžně fungovaly ve větších městech policejní ředitelství a nejnižším článkem byly četnické stanice.²²

Zákon z roku 1872, který se týkal samovazby a zřizoval i komise pro výkon trestů, byl pro rozvoj vězeňství důležitý. Díky němu bylo vězeňství zestátněno, jeho řízení spadalo pod ministerstvo spravedlnosti. V Čechách pro výkon tohoto trestu byly vystavěny nebo zrekonstruovány trestnice: Mírov (1856), z tehdejšího kartuziánského kláštera Kartouzy u Jičína (1857, dnes věznice Valdice), centrální ženská trestnice v Řepích u Prahy (1865), Plzeň – Bory (1878), Svatováclávská věznice v Praze (1885), Praha – Pankrác, pro mladistvé např. v Opatovicích, Králíkách, Kostomlatech.

---

²² Francek, J.: Zločin a trest v čes. dějinách, Rybka Publishers, Praha 1999

2.3 Období 1918 – 1938

Rozpadem habsburské monarchie, vzniká v čele s naším prvním prezidentem Tomášem Garrigue Masarykem v roce 1918 Československá republika. I nadále byl akceptován rakouský trestní zákoník. Podmínky po první světové válce ve vězeňství nebyly nikterak oslnivé, jelikož se věznice za doby války neopravovaly, nemodernizovaly, tudíž rychle nevyhovovaly ani základním bezpečnostním opatřením. S nástupem roku 1919 byla správa vězeňství a i související legislativa postupně upravována. Zejména byl kladen důraz na progresivní systém výkonu trestu, při kterém byl postupně zmírňován vězeňský režim, závislý na průběhu nápravy trestanců, jež byli zpravidla rozděleni do 3 disciplinárních tříd. Po vydání zákona č. 562/1919 Sb., byla dáována polepšitelným vězňům možnost odejít na svobodu dříve, než bylo uvedeno v rozsudku, tím byl rovněž snižován nadměrný počet odsouzených. Existovala zde i možnost zkrácení si trestu za mřížemi a to v případě, když delikvent dobrovolně trávil trest v samovazbě, tedy pokud to umožňovalo zařízení, což pro něj znamenalo snížení trestu o jednu třetinu. Tato samovazba měla mít výchovnou funkci na pachatele tím, že byl oddělen od dalších nežádoucích vlivů ostatních odsouzených.

Během války a po válce zločinnost pochopitelně vzrostla a situace ve vězeňství začala být neúnosnou. Mezníkem byl rok 1921, kdy vězeňství přešlo pod ministerstvo vnitra z kompetence vrchních státních zastupitelství. Dozorci do této doby byli přijímáni do služeb státu bez jakéhokoli potřebného odborného vzdělání, proto byl pro ně zřízen odborný kurz. Roku 1931 byl vydán zákon, který upravoval ochrannou a ústavní výchovu mládeže s důrazem na výchovný vzdělávací přístup, dále zákon pro tzv. politické provinilce, který ukládal podmínky k výkonu trestu pro tyto osoby. Jednalo se o vězně, jež byli souzeni např. z náboženské, rasové, národnostní nesnášenlivosti. Tito vězni měli však různé výhody, které spočívaly v izolaci od ostatních pachatelů kriminálních činů, nemuseli pracovat, mohli častěji přijímat návštěvy a mnoho dalších vymožeností.

Je až s podivem, jak rychle se podařilo nastartovat vězeňský systém do takové podoby, která by splňovala tehdejší evropské normy. O čemž svědčí

pochvalné posudky odborníků z USA, Polska, Německa a Anglie. Je pravdou, že prestiže vězeňství bylo dosaženo hlavně díky nově uplatňované koncepci odborné přípravy vězeňského personálu, neboť vězeňství v této době bylo důležitým článkem ochrany pořádku a práva v tehdejší Československé republice.²³

2.4 Období 1938 – 1945

Období druhé světové války bylo obdobím smutným a tragickým, v jakémkoli směru. Dnem 15. března 1939 dochází k rozpadu Československé republiky, kdy obsazuje německá armáda náš stát a vzniká Protektorát Čechy a Morava, který se stává součástí Velkoněmecké třetí říše. Moc výkonná se dostala do područí německé okupační správy, většinou pod dozorem gestapa. V Protektorátu Čechy a Morava byl výkon soudnictví a vězeňství podřízen říšským německým zákonům. Krajské, ale i okresní soudní věznice sloužily tajné státní policii (gestapu) zcela nebo zčásti říšskoněmeckým soudům k vazebním nebo vyšetřovacím účelům. Do působnosti těchto soudů spadali říšskoněmečtí občané a občané žijící na území protektorátu, kteří se dopustili trestného činu proti Německé říši. Od roku 1939 začali němečtí okupanti budovat zajatecké a pracovní tábory např. (Dachau, Buchenwald, Mauthausen, Flossenburg, Auschwitz). Na území našeho státu vznikl v bývalé vojenské pevnosti menší koncentrační tábor Terezín u Litoměřic, dále komplex táborů Osvětim a šest pracovních táborů: Hradisko u Benešova, Planá nad Lužnicí, Vítkovice, Kunčice, Hodonín u Kunštátu, Mirošov u Plzně). Dále byly zbudovány i dva sběrné cikánské tábory Lety u Mirovic, Kunštát a internační tábor ve Svatobořicích u Kyjova. Německá policie a justice zabrala veškerá vězeňská zařízení. Pankrácká věznice, Petschkův palác v Praze, Kounicovy koleje a hrad Špilberk v Brně sloužily, jako nechvalně známé, vyšetřovací věznice. V této době byla všechna vězeňská zařízení využívána pro potřeby německé justice. Ačkoli v jednotlivých věznicích bylo vedení české, které zajišťovalo provoz

---

²³ Kafková, A.: Přehled funkcionářů odpovědných za československé vězeňství v letech 1919 – 1938. *Historická penologie*. 2005, roč. 3, č. 1, s. 7.

zařízení a zároveň vedení německé, pod které spadalo využívání pro vazební účely tehdejších nacistických soudů a vyšetřovací účely tajné státní policii tzv. gestapa. Jednotliví příslušníci ve vězeňství byli nuceni k složení slibu věrnosti vůdci Německé říše Adolfu Hitlerovi a zkoušky z německého jazyka.²⁴

V letech 1939 – 1945 přišlo o život kolem 360.000 obyvatel bývalé Československé republiky, z toho asi 195.000 zemřelo v koncentračních táborech. V tomto období zcela určitě nemůžeme hovořit o rozvoji vězeňství, jelikož nacistické vězení mělo přímo likvidační charakter.

2.5 Období 1945 – 1948

V roce 1945, kdy bylo poraženo fašistické Německo, byla obnovena v čele s Edvardem Benešem samostatná Československá republika. Vězeňství a všechny státní instituce se postupně navracely do doby před válkou. Německé obyvatelstvo z našeho území bylo přesunováno zpět do Německa ze sběrných táborů, do kterých bylo soustřeďováno českým obyvatelstvem. Nacističtí zrádci, zločinci a kolaboranti, jež byli nazýváni ve výkonu trestu retribuční vězňi, byli odsuzováni mimořádnými lidovými soudy k nuceným pracím v pracovních oddílech věznic (obrázek č. 2).

Tyto pracovní oddíly sloužily převážně k odstraňování válečných škod na veřejných budovách a komunikacích, pracím v zemědělství a lesnictví. Vězňi zde pracovali zdarma, odměna za provedenou práci připadala státu. Zlomový byl rok 1946, kdy se po volbách v Československu dostala k moci velice silná, cílevědomá Komunistická strana Československa, která se nebála použít ozbrojených sil a násilí k převzetí politické moci do vlastních rukou. Vězeňství v této době spadalo do kompetence Ministerstva národní spravedlnosti, ale i do pravomoci ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany.

---

²⁴ Historie vězeňství. KÝR, A. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2009 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/historie-104/historie-vezenstvi>

Obrázek č. 2 – Věznice a pracovní tábory v Československu

Zdroj: http://www.politictivezni.cz/obrazky/velke/veznice_v_ceskoslovensku-25_201202030007325.jpg

Zákonem č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže (SVS), došlo k reorganizaci vězeňského personálu dle vzoru Sboru národní bezpečnosti a věznice a trestní ústavy nyní podléhaly velitelům oddílů SVS.²⁵

V období tzv. právnícké dvouletky, což bylo období, kdy došlo ke kodifikaci všech základních odvětví práva v Československu, za které měl být přepracován současně celý právní řád, byly zahájeny práce na návrhu trestního zákona, který schválilo Národní shromáždění až roku 1950. Tento měl čtyři osnovy trestněprávních předpisů – trestního zákona, trestního řádu, trestního zákona správního a trestního řádu správního, zákon zde rozlišoval pouze jeden druh deliktu, kterým byl trestný čin.²⁶

²⁵ Historie vězeňství. KÝR, A. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2009 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/historie-104/historie-vezenstvi>

²⁶ VLČEK, E., *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*, s. 48.

3. OBDOBÍ 1948 – 1989

3.1 Vězeňství 50. léta a období normalizace

Dle nového trestního řádu č. 87/1950 Sb. byl dozor nad vězeňskými ústavy svěřen okresním a krajským prokurátorům, čímž byla legalizována řada nezákonných kroků z období po roce 1948. V roce 1953 bylo převedeno vězeňství do působnosti národní bezpečnosti, kde na všech změnách spolupracoval i sovětský poradce. V krajích vznikala krajská oddělení nápravných zařízení při správách Sboru národní bezpečnosti jako řídicí orgán vězeňských útvarů kraje. Základní normou pro zacházení s vězni v 60. a 70. letech byla Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, která vydala v roce 1957 hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů.²⁷

Zásadní význam pro totalitní vězeňství měla léta 1957 - 1962, kdy šlo o jakési přípravné období, ve kterém bylo řešeno hlavně zaměstnávání odsouzených, zkvalitnění strážní služby, vydání základních předpisů a především vypracování soustavy výchovných prací. Od února 1961 byl pro všechna vězeňská zařízení zaveden jednotný název Útvar nápravných zařízení Ministerstva vnitra (ÚNZ MV), avšak stále podléhalo direktivám Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). V roce 1961 byl vydán nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád č. 141/1961 Sb., a Řád pro výkon trestu odnětí svobody. Následně byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, což v praxi znamenalo zrušení pracovních táborů a v souladu s ním zařazovaly soudy odsouzené do tří nápravně výchovných skupin (NVS) k výkonu trestu odnětí svobody:

- I. NVS – prvotrestaní, trestné činy málo společensky nebezpečné.
- II. NVS – prvotrestaní, závažnější trestné činy, osoby, které v posledních deseti letech již spáchali úmyslný trestný čin.
- III. NVS – pachatelé těch nejzávažnějších trestných činů, kam byly v této době zařazovány např. i vlastizrada, rozvracení republiky,

---

²⁷ Historická penologie č. 1/2003. Praha: Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2003, s. 9

záškodnictví, vyzvědačství. Při umístění do této výchovné skupiny mohl být trest ještě soudně zpřísněn a to umístěním do tzv. zostřené izolace.

V roce 1967 se stal centrem odbornosti Výzkumný ústav penologický. Díky jeho výzkumům začalo být více výchovně působeno na odsouzené, se kterými začali pracovat sociální pracovníci, učitelé, psychologové či speciální pedagogové. Výsledkem bylo pozitivní působení na chování odsouzených, díky speciálním terapeutickým a diagnostickým metodám.

Po reformě vězeňství v roce 1968 vzniklo Ministerstvo spravedlnosti České socialistické republiky a Ministerstvo spravedlnosti Slovenské socialistické republiky, pod jejichž působnost bylo převedeno vedení vězeňství, které do té doby náleželo Ministerstvu vnitra. Zásadním rokem, který měl vliv na úpadek odbornosti ve vězeňských ústavech, byl rok 1980, kdy byl zrušen penologický ústav a to pod záminkou rušení neefektivních ústavů. Bylo tedy potlačeno dosavadní uplatňování pedagogicko-psychologických zásad komunikace a nastoleny prvky vojenské kázně s politickým a policejním přístupem k vězňům. Socialistický právní řád ve svém výkladu nahrával vězňům. V Československé socialistické republice (ČSSR) byli lidé velmi často vězněni pouze za projevy svého přesvědčení tj. nenásilnou politickou činnost, svobodné náboženské vyznání či kritiku lidově demokratického zřízení a jeho vrcholných představitelů. Pro tehdejší vězně, zvláště politické, bylo složité, né-li téměř nemožné dovolat se vlastních práv. Například odmítnutí práce bylo tvrdě trestáno a to i přeřazením do vyšší výchovně nápravné skupiny a často i novým stíháním. Při zdravotních problémech, návštěvě lékaře musel být neodpracovaný čas nahrazen. Při nesplnění výkonové normy, která byla velmi vysoká, nastupoval trest ve formě zákazu korespondence, zákazu návštěv někdy i celodenním pobytem v korekci. Obecně lze vězení do listopadu 1989 charakterizovat, jako vojensky organizovanou přeplněnou továrnu, která využívá lidí na ty nejtěžší rizikové práce.

3.2 Rozdíly vězenství v demokratických a totalitních státech

Latinský termín „*persecutio*“ (český překlad – pronásledování, stíhání) je v moderních dějinách často spojován s fenoménem výkonu nedemokratické moci ve 20. století. Co se týče perzekuce v bývalém Československu, hovoří se nejčastěji o politické represivní činnosti Komunistické strany Československa v 50. letech, která pramenila z právní nejistoty poválečného období našeho státu. Toto období se označuje jako éra stabilizace socialistické diktatury. V rozmezí let 1948 – 1953 se odehráli nejostřejší druhy politické perzekuce. První etapa začala ihned po únoru 1948, měla zajistit a odůvodnit komunistický převrat, v druhé etapě od podzimu 1948 do začátku roku 1949 byl hlavní cíl komunistů monopolně ovládnout všechny oblasti života. Poslední etapa, která začala v roce 1953, měla zapříčinit úplnou přestavbu společnosti dle sovětského modelu, s důrazem na zahraničněpolitické zájmy Sovětského svazu a přípravám světové války. Stanovené cíle se však zcela nestaly skutečností, nicméně nástup socialistické diktatury byl považován nejen politickými vězni za nejtvrdší z celé jedenačtyřicetileté nadvlády. Rok 1948 se zapisuje velmi silně do naší historie. Nástup tvrdé diktatury ze strany Komunistické strany Československa, která zneužívala výkon trestu odnětí svobody jako donucovacího prostředku pro ustálení a podporu své diktatury, způsobuje obrovské změny a to nejen ve vězeňství.²⁸

Období totality bylo v omezování práv vězněných osob obdobím nejkrutějším a to až do roku 1953, tedy do smrti komunistického vůdce Stalina, po níž došlo k velké amnestii v Svaz sovětských socialistických republik (SSSR) a i v tehdejší Československu. Tato byla rozsahem často srovnávána s amnestií v roce 1990 udělovanou prezidentem Havlem. Tyto změny měly rovněž dopad na zacházení s vězni a postupné úpravě vězeňství a snižování počtu věznic, které už se v této době začaly podobat těm dnešním.²⁹

Proti západní Evropě, která se začala ve vězeňství snažit o odstraňování vojenských elementů, dodržování základních lidských práv, humánních přístupů

---

²⁸ Bouška T., Louč M., Pinerová K.: Českoslovenští političtí vězni : životní příběhy, Praha : Političtí vězni.cz : Česká asociace orální historie, 2009. ISBN 978-80-254-5825-9

²⁹ Viček. E.: *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*, s. 48

a postupů se Československé vězeňství začalo ubírat jiným směrem. Podstatným rozdílem mezi vězeňstvím v západních zemích a u nás bylo především spatřováno:

a) v hrubém porušování presumpce nevinu u obviněných ve vazbě, kdy jde o porušení jednoho ze základních principů právního státu. Na obviněného je pohlíženo jako na nevinného člověka, až do jeho právoplatného odsouzení a tak je s ním i zacházeno. Presumpce nevinu byla ctěna do roku 1945, kdy plně respektovala a neomezovala občanská práva a svobody osob nacházejících se ve vyšetřovací vazbě. K závažnému porušování tohoto základního principu začalo docházet po roce 1949, kdy byla zrušena funkce vyšetřujícího soudce, jež měl nezávisle prošetřit relevantní skutečnosti pro posouzení objektivitu případu a rozhodnout o vině nebo nevině obviněného a dále měl prověřovat úkony pracovníků bezpečnosti, provádět znalecké posudky, na základě kterých pak rozhodnout o uvalení vazby nebo propuštění obviněného z vazby. Vyšetřující soudce byl ze zákona proto vyloučen z účasti na soudním líčení s obviněným. Jeho funkce byla tedy zrušena a tím odpadl důležitý kontrolní článek, který mohl zabránit protiprávnostem při vyšetřování. Nový trestní řád zákon č. 87/1950 Sb. stanovil, že vazba nemusí být vykonávána pouze ve vazbách soudních, nýbrž i ve zvláštních odděleních, které podléhaly Ministerstvu národní bezpečnosti. Právě v těchto zařízeních byly zadržené osoby vystavovány tvrdému a ponižujícímu zacházení. Rostla nezákonnost v postupech, nedisciplinovanost a svévole vyšetřovatelů Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti, kteří přebrali funkci vyšetřovacího soudce.

b) zneužití početné, levné, dostupné pracovní síly vězňů k plnění hospodářského plánu centrálně plánované ekonomiky podle sovětského vzoru. Vězni byli díky různým excesům, které byly neoficiálně uznávány, nuceni pracovat bez nároku na jakoukoliv mzdu. Násilí bylo na denním pořádku a bylo užíváno především proti kolaborantům, zrádcům a politickým vězňům. Práce jim byla přidělována v odvětvích, kde se nenacházel dostatek pracovních sil nebo tam, kde byla práce namáhavá a nebezpečná a které se chtěli civilní zaměstnanci vyvarovat. S tímto samozřejmě souvisela řada úrazů, často i smrtelných, z důvodu nevyhovujících pracovních podmínek,

kdy nebyla zabezpečena základní bezpečnostní pravidla a rovněž pracovali v odvětvích, která byla mimo jejich profesní působnost, mnohdy bez jakéhokoliv zaučení.

Obrázek č. 3 – Komunistický koncentrační tábor, Jáchymov

Zdroj: <http://vaclavek.blog.idnes.cz/c/323274/Jak-Cesi-ke-komunistickemu-puci-prisli.html>

c) rozlišování odsouzených dle třídního hlediska, kdy političtí vězni stáli na nejnižším stupínku pomyslné vězeňské hierarchie. Rozdíl ve vězeňství totalitních a demokratických států spočíval v tom, že se vězni rozdělovali do různých kategorií. Ve státech kde vládla demokracie, platilo, že jsou ženy odděleny od mužů, mladiství od dospělých, recidivisté od prvoodsouzených. V totalitních státech, kde může být exemplárním případem nacistické Německo, byli vězni děleni dle národnostních a rasových hledisek. Židé stáli až na samém chvostu žebříčku a měli tak jen velice malé šance na záchranu života. Komunistické státy, které měli jako vzor Sovětský svaz, rozdělovaly vězně, dle třídního hlediska a důvodu potrestání. Ti byli poté selektováni do kategorií s odlišnými právy a povinnostmi, například četnost korespondence, délka a frekvence návštěv osob blízkých a příbuzných, vlastnictví literatury, úprava

zevnějšku a jiné. V nejnižší kategorii se nacházeli političtí vězni z důvodu, že byli považováni za nebezpečnější, jelikož neohrožovali jedince nebo určitou skupinu lidí, nýbrž společnost celou, jako takovou. Jejich úmysl spočíval v rozvratu lidově demokratického systému.

Z usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa z února 1951 se můžeme dočíst, že *„Represivní charakter trestu musí ostřeji vyniknout v boji proti buržoazii, kulakům a nepřátelům uvnitř dělnické třídy i agentům ve straně. Pseudohumanistické tendence, zvláště ve výkonu trestu je třeba rázně odmítnout. Ve vině i trestu bude ostře diferencováno mezi buržoazií a pracujícími.“* Z téhož dokumentu vyplývá, že pro výkon trestu odnětí svobody jsou důležité *„třídní profil, dosavadní způsob života, zaměstnání a pracovní morálka, politická uvědomělost a intenzita jeho činnosti.“*

Jak mělo být zacházeno s odsouzenými, nám ilustrují slova náměstka Ministerstva spravedlnosti Karla Kloše, který dne 6. dubna 1950 upozornil velitele vězeňských zařízení, že *„Velitelé Sboru vězeňské stráže budou v budoucnu posuzováni podle toho, jak dokáží udělovat tresty, dokáží jít tváří v tvář reakci, dokáží dávat poloviční dávky potravin, používají bunkrů... Vězni nesmí mít dojem, že mají na něco nárok... Není na místě žádná sentimentalita, teď když jsou ve vězení největší gauneři.“*

Kvůli zajištění a neustálé kontrole třídního výkonu trestu, byly na odsouzené psány posudky a to pravidelně v různých intervalech výkonu trestu, ale i nepravidelně při různých příležitostech, například při podmíněném propuštění. V těchto posudcích se hodnotilo nejen jejich chování a plnění pracovních norem, ale také jejich postoj k socialistickému uspořádání státu. Znění posudků mělo zásadní vliv na další život vězně – jestli bude propuštěn, nebo si odpyká celý trest, či se mu trest navýší. Ve spisech politických vězňů, bylo často uvedeno, že setrávali ve svém zatvrzelém postoji proti komunismu, což byl jeden z hlavních identifikačních znaků, podle kterých se klasifikoval politický vězeň. Političtí vězni měli vytvořen systém norem a hodnot, vypracovaný v jejich morálním hodnotovém kodexu, ve kterém platilo, že například nepodepíše socialistický závazek, i když by jim zajistil snadnější výkon

trestu. Důležitými zásadami bylo nedonášet, za žádnou cenu se nespolečovat a neztotožňovat s komunistickým režimem, potažmo samozřejmě i s vedením věznic, utváření ostré hranice mezi vězni samými a dozorci. Jedním z nejdůležitějších prvků jejich identity a zároveň hrdosti bylo nepožádání o snížení trestu. Pokud se tak stalo, učinili tak jejich rodiče nebo příbuzní. Prezentovali se jako jedinci, kteří neměli nikdy s komunismem, jakožto systémem a politickou ideologií nic společného.

d) užívání militantních prvků k zajištění kázně začalo po roce 1948, k nárůstu těchto praktik došlo v roce 1953, po předání struktury vězeňství z Ministerstva spravedlnosti do kompetence Ministerstva národní bezpečnosti, v případě pracovních trestaneckých táborů sloužících k těžbě uranu tomu bylo již od 1. června 1951. Došlo k většímu odstupu mezi vězni a dozorci, ale zároveň i k větším možnostem šikany vězňů pro porušení i banálních nedodržení stanovených předpisů. Užívání vojenských prvků se neustále navyšovalo, ženy se musely klonit, muži smeknout čepici, zdravít v pozoru. Vězňům nebyly poskytovány žádné informace o dění za branami věznic, omezeny návštěvy na minimum, cílem režimu bylo vězně úplně izolovat od vnějšího světa.

e) výchova dle vzdělávacích prostředků k politické indoktrinaci vězňů, sloužila k převýchově vězňů a jinému smýšlení. Vězni se nemohli zúčastňovat školní výuky a bohoslužeb, tak jak tomu bylo před rokem 1948. Ve volném čase byly připravovány filmová představení, pouštěny filmy sovětské produkce, které měly formu ideologického zabarvení.

f) absence práv vězňů – před rokem 1948 sice nebyly práva a povinnosti v domácích řádech vězeňských zařízení doslovně formulována. Byly dány pouze ustanovení týkající se poskytování lékařského ošetření, lože, oděvu, odměny za práci a jiné. Přístupnost k domácím řádům vězeňského zařízení byla samozřejmostí. Vězeň mohl při jejich porušování vznést stížnost nebo prosbu. Pravidelná místní a občanská kontrola zajišťovala ochranu oprávněných nároků vězně. Vše se však změnilo po roce 1948. Od roku 1951 se vězni nemohli účastnit bohoslužeb (ve věznici Leopoldov museli dokonce

duchovní vlastníma rukama rozebrat kostel) a byl zrušen nárok na mzdu za odvedenou práci, ač bylo vyplácení odvislé od stanovené normy. Odloučením vězeňství od soudnictví zanikl poměrně funkční systém vnitřní a vnější kontroly nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody, jež zaručoval ochranu oprávněných nároků vězňů. Činnost ústavních komisařů, jež vykonávali soudci krajských a okresních soudů se místo dodržování práv, soustřeďovali spíše na omezení a povinnosti vězňů.

3.3 Vývoj vězeňské populace

Po druhé světové válce se počty vězňů neustále zvyšovaly, věznice začínají zaplňovat retribuční vězni, po únoru 1948 jsou zřizovány pracovní trestanecké tábory a věznice, kam se umísťují odsouzení dle známého zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, tzv. vězni političtí. Po druhé světové válce se ve vězeňských zařízeních nacházelo asi 16.100 vězňů, počet se neustále zvyšoval. Zlomovým rokem se stal rok 1948. Roku 1951 se počet vězňů takřka zdvojnásobil a skrz vězeňské mříže se dívá přes 31.000 odsouzených. Vězeňská populace dosahuje vrcholu v roce 1953, kdy je za vězeňskými zdmi 46.000 lidí. 4. května 1953 vyhlásil nově nastoupivší prezident Antonín Zápotocký rozsáhlou amnestii, kdy brány vězení opustilo neuvěřitelných 15.379 odsouzených, z toho byla téměř polovina dělnického původu. Vězeňská populace se v letech 1948 – 1956 znatelně měnila. Odsouzení, kteří se ocitli ve věznicích a pracovních trestaneckých táborech, byli oficiálně děleni na retribuční, kriminální a státní, tzv. politické.³⁰

Retribuční vězni – šlo o československé občany, kteří za války kolaborovali s tehdejším nacistickým režimem, slovenské tzv. luďáky a Němce, takže se zde paradoxně setkávali například dřívější dozorcí koncentračních táborů a jejich vězni. V únoru 1948 tvořili tito vězni 56,6 % všech vězňů, což

---

³⁰ Bouška T., Louč M., Pinerová K. Českoslovenští političtí vězni : životní příběhy, Praha : Političtí vězni.cz : Česká asociace orální historie, 2009. ISBN 978-80-254-5825-9

bylo 11.870 osob, tím pádem byli nejpočetnější skupinou v československých věznicích.³¹

Kriminální vězni – byla to skupina, do které se řadili vrazi, odsouzení za násilné trestné činy, či drobnou kriminalitu a sexuální delikty. V období po únoru 1948 bylo často kriminálních vězňů využíváno k plánovanému a záměrnému terorizování vězňů politických. Běžnou praxí bylo rovněž umísťování politických vězňů na cely, kde byli umístěni infekčně nemocní či psychicky narušení vězni.³²

Státní vězni tzv. političtí – je pravdou, že po roce 1948 tato skupina byla velice početnou a často měla převahu nad ostatními vězni. Vládnoucí režim vždy užíval výrazu „státní vězeň“ (tedy odsouzený Státním soudem). Podmínky věznění těchto odsouzených byly nejtvrděší a jako třídní nepřátelé byli v centru pozornosti táborového personálu.³³ Celá řada těchto vězňů byla často souzena za delikty, které nespáchali a to často za činy charakteru kriminálního či hospodářského. Tato skupina vězňů zahrnovala nejrůznější typy odsouzených např. spolupracovníky zahraničních tajných služeb, duchovenstvo, představitele západního protinacistického odboje, ale například i oběti provokací Státní bezpečnosti (StB) a to i třeba za pouhý neuvážený výrok pronesený na veřejnosti.³⁴

---

³¹ Bouška T., Louč M., Pinerová K. Českoslovenští političtí vězni : životní příběhy, Praha : Političtí vězni.cz : Česká asociace orální historie, 2009. ISBN 978-80-254-5825-9

³² Hejl V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha: Univerzum, 1990, s. 241

³³ Hejl V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha: Univerzum, 1990, s. 251

³⁴ Mayerová F.:Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In Soudobé dějiny, č. 1, 2002, s. 44

4. VĚZEŇSTVÍ PO ROCE 1989

Rok 1989 byl zlomovým a naše vězeňství prošlo velkými změnami, které souvisely s přeměnou totalitního státu v demokratický a právní. Díky tomuto přístupu dochází i k novému pojetí chápání trestu, který už nemá být odplatou, ale je zaměřen na osobnost pachatele a jeho chování, které je předpokládáno po propuštění na svobodu. Díky politickým změnám bylo nutné, aby došlo k dalším s tímto spojeným změnám, jako zkvalitnění koncepčního řízení, jehož nízká úroveň se promítá také do budování celostátní sítě věznic, které jsou na území našeho státu rozloženy nerovnoměrně.

Celá reforma vězeňství byla v této době nutností a zaměřila se na tři hlavní úkoly systémových změn:

1. **Modernizace vězeňských zařízení** – snaha o takové vybavení, které by odpovídalo Evropským vězeňským pravidlům (EVP). Hlavními cíli bylo vhodnější ubytování pro odsouzené, materiální podmínky k zaměstnávání odsouzených, modernizace bezpečnostního a informačního systému a dále i například zlepšení kvality zdravotních zařízení a nově budování krizových oddělení pro odborná řešení poruch chování u vězňů atd.
2. **Vytvoření účinného systému zacházení s odsouzenými** – zde je hlavní důraz kladen na změnu chování pachatele a tedy řádnou diferenciaci odsouzených od méně přísných až po nejpřísnější režimy. Avšak tento systém zacházení velice komplikují problémy typu negramotnost a sociální úroveň odsouzených a neochota čelit změnám. Proto je zde kladen důraz na propracování klasifikace a diferenciaci odsouzených a na základě toho utvořit nabídku programu zacházení s nimi. Ke každé skupině musí být vytvořen individuální přístup, ať už to jsou drogově závislí, alkoholici, sexuální devianti či například osoby mentálně postižené, u každé skupiny musí probíhat zvláštní příprava na vstup do řádného civilního života.

3. **Profesionální zkvalitnění personálu** – velice důležitým je v této oblasti personál a jeho profesionalita, dá se říci, že toto hledisko je v těchto systémových reformách klíčové. Ačkoli již byly vytyčeny hlavní úkoly komplexního systému péče o personál, stále je nutné dopracovat kvalitní systém celoživotního vzdělávání, který bude zaměřen zvláště na odbornost. Důležitým faktorem zde je i personální politika, díky které budou stanoveny vhodné motivační podmínky pro zaměstnance v této oblasti, jako například sociální výhody, finanční ohodnocení atd.³⁵

Po roce 1989 byly tvořeny různé analýzy českého vězeňství, na základě kterých pak byla vypracována tzv. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. Jejím cílem bylo vytvoření moderního systému vězeňství, kde prioritou číslo jedna byla účinná společenská rehabilitace odsouzených, kteří již selhali ve společnosti a následné působení na jejich osobnost v takové míře, aby byli schopni zařazení se do běžného civilního života.³⁶

V rámci systémových změn došlo také k rozdělení vězeňského systému na čtyři typy věznic:

1. S dohledem (A) – v tomto typu jsou vychovatelé pověřeni dohledem a kontrolou, avšak nepůsobí zde ozbrojené strážce, ani nebyly při budování použity žádné speciální stavebně technické prostředky. Odsouzení se mohou bez omezení pohybovat v prostorách věznice. Po pracovní době je možné, aby odsouzení nosili civilní oděv a navštěvovali s povolením ředitele kulturní a sportovní akce.
2. S dozorem (B) – zde platí, že odsouzení se pohybují také volně v prostoru věznice. Civilní oděv nosí pouze v době návštěv, při

---

³⁵ Černíková V. a kol.: Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0

³⁶ Sochůrek J.: Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 c. 69 s. ISBN 9788073722050.

bohoslužbách či sportovních akcích mimo věznici. Při opuštění věznice jsou pod dozorem pracovníka vězeňské stráže.

3. S ostrahou (C) – odsouzení se po věznici pohybují pod dozorem pracovníků vězeňské stráže. Pracují ve věznici či střežených pracovištích. Jen ve výjimečných případech je povoleno, aby při výkonu zaměstnání opustil odsouzený areál věznice.
4. Se zvýšenou ostrahou (D) – pohybují se ve věznici pod dozorem. Pracují pouze na pracovištích ve věznici nebo v celách. Volný pohyb nemají ani při práci. Pouze při konání kulturních či společenských akcí mohou být společně s jinými odsouzenými ve společenských místnostech.

Ačkoli došlo k mnoha změnám v této oblasti, i tak se „po listopadové“ vězeňství potýká se spoustou problémů, mezi které lze zařadit zvláště změnu vězeňské populace, kdy narůstá stále počet recidivistů a mladších kriminálně narušených lidí. Mezi další závažné problémy lze řadit profesionální selhávání příslušníků vězeňské služby. Nevyhovující prostorové podmínky, nezaměstnanost odsouzených, dlouhé vazební lhůty. Je pravdou, že vězeňský systém před rokem 1989 byl představitelem ideologie vládnoucí moci, které byl samozřejmě podřízen i personál a je nutná trpělivost celé společnosti, než tento systém bude plně funkčním a dle požadavků celé společnosti.

4.1 Nástup demokracie a změny ve vězeňství

Díky vnitrostátním změnám v Československé socialistické republice došlo po 17. listopadu 1989 k obnově demokratického státu, v jehož čele stanul nový prezident Václav Havel. Ten učinil první velký krok kupředu k odstranění následků tzv. normalizace ze 70. a 80. let. Tímto krokem bylo udělení amnestie na základě Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 8. prosince 1989 o amnestii č. 150/1989 Sb. V souvislosti s politickými a společenskými změnami v Československé socialistické republice došlo k posouzení společenské „nebezpečnosti“ celé řady trestných činů a přečinů, prezident tedy využil práva

daného mu Ústavou Československé socialistické republiky a udělil amnestii, díky které již v tento den opustilo brány věznic 52 vězňů. Bylo nařízeno, aby nebylo zahajováno a pokud bylo zahájeno, aby bylo zastaveno trestní stíhání pro trestné činy spáchané dle trestního zákona před dnem výše zmiňovaného rozhodnutí a to konkrétně: podvracení republiky podle § 98, poškozování státu světové socialistické soustavy podle § 99 ve vztahu k § 98, pobuřování § 100, zneužívání náboženské funkce podle § 101, hanobení republiky a jejího představitele podle § 102 a 103, hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele podle § 104, opuštění republiky podle § 109, poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112, odnětí věci hospodářskému určení podle § 116, nedovolené podnikání podle § 118 odst. 1, útok na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2, ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156, maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178, hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 písm. b). Dále bylo nařízeno, aby nebylo konáno a pokud je konáno, aby bylo zastaveno řízení v přečinech spáchaných přede dnem výše zmiňovaného rozhodnutí v následujícím rozsahu: přečin proti zájmům socialistického hospodářství podle § 2 písm. c) zákona č. 150/1969 Sb., přečinech proti zájmům socialistické společnosti v oblasti styku s cizinou podle § 5 písm. b), c), d) zákona č. 150/1969 Sb. a přečinech proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a), c) zákona č. 150/1969 Sb., ve znění zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění ČSSR č. 10/1989 Sb.³⁷

Velice důležitým mezníkem byl rok 1990, kdy byl v České republice zrušen trest smrti a to novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. Tento akt byl následně potvrzen i na ústavní úrovni v Listině základních práv a svobod a to v článku 6 odst. 3. Od tohoto okamžiku tedy zůstává trestem nejvyšším odnětí svobody na doživotí. Je pravdou, že tento krok odpovídá vývoji práva vyspělých zemí a naše republika je v tomto smyslu vázána i Druhým opčním protokolem Mezinárodního paktu o politických a občanských právech a Protokolem č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech (smlouvy byly ratifikovány v roce 2004). Oba dokumenty brání České republice v použití trestu smrti za všech okolností.

---

³⁷ <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-8-prosince-1989>

Vzhledem ke své ústavě a mezinárodněprávním závazkům není ani možné znovu zavedení trestu smrti.

Byly ustanoveny komise České národní rady, které společně se členy Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníků z různých odvětví prošetřovaly stížnosti vězňů, jež souvisely s ústavním režimem.³⁸

Dne 1. ledna 1990 nově nastoupivší hlava státu Václav Havel vyhlásil velmi rozsáhlou amnestii, kdy ve věznicích NVÚ z dřívějšího stavu 22.000 zůstalo pouze 6.000 vězněných osob. Avšak tato amnestie měla i své stinné stránky.³⁹

Za zcela nejzásadnější považuji vzpouru vězňů v Leopoldově. Věznice Leopoldov patřila k nejtěžším věznicím v dřívější Československé socialistické republice. V této věznici, jejíž kapacita činila 2.500 míst, vykonávali výkon trestu odsouzení k delším trestům a v padesátých letech i političtí vězni, kterým byl nařízen nejpřísnější vězeňský režim. Amnestie se dotkla i 641 z celkových 2.334 vězňů v Leopoldově. Nově jmenovaná ministryně spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešová měla dokonce úmysl věznici úplně zrušit a tento záměr také veřejně prezentovala.

15. března 1990 začala vzpoura vězňů. Nejdříve 217 odsouzených vyhlásilo hladovku, z důvodu, že se na ně amnestie nevztahovala. K těmto se připojili další vězni. Společně se dostali do proviantních prostor se zásobami potravin v hodnotě 1,5 miliónů korun. Následně ovládli celou věznici. Začali se ozbrojovat bodnými a sečnými zbraněmi, které vyrobili ze strojního zařízení patřící TOS Trenčín a textilnímu kombinátu Liberec. Na obranu si připravili zápalné láhve s hořlavinami, dokonce si zhotovili i funkční plamenomet. 150 vězňů, kteří se nechtěli podílet na rabování a obléhání věznice vzali hlavní

---

³⁸ <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

³⁹ <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

stoupenci vzpoury jako rukojmí, nevyjednávali a tvrdě trvali na svém propuštění.⁴⁰

Až 28. března 1990 bylo definitivně rozhodnuto vyřešit tuto nepříjemnou situaci. Tehdejší náměstek ministra vnitra Slovenské republiky JUDr. Andrej Sámel, byl pověřen řešením této situace a společně s prokurátorem měl přesvědčit vězně, aby se vzdali a ve vzpouře dál nepokračovali. Stále byli vyzíváni, že při neuposlechnutí výzvy k ukončení vzpoury bude postupováno podle platných zákonů. Na tyto výzvy vězni reagovali nadávkami, výhrůžkami a házením zápalných lahví. Nakonec založili na několika místech požár.⁴¹

K potlačení vzpoury bylo povoláno 512 příslušníků policie z Trnavy a okolí, 100 policistů z tehdejší Vysoké školy Zboru národnej bezpečnosti v Bratislavě (dnešní Policejná akadémia), 62 příslušníků Útvary rychlého nasazení (URNA) a 350 příslušníků SNV. Využity byly i 3 vrtulníky Federálního ministerstva vnitra, 23 požárních cisteren, 12 transportérů a 80 policejních psů. V pohotovosti byla i vězeňská nemocnice a tři transfuzní stanice, včetně 200 zdravotníků.⁴²

Skupina nejagresivnějších trestanců se zabarikádovala na střeše jedné z budov, vchod do budovy zapálila a k potlačení útoku policejních sil chtěli dva vězně z řad rukojmí upálit na střeše budovy, což se jim nakonec nepodařilo. Trvalo více jak 2,5 hodiny, než se vzpoura dostala pevně do rukou zákona. Vzbouřenci pak byli následně rozvezeni do náhradních vězeňských zařízení a ústavů. Bylo mezi nimi dokonce i přes 200 vrahů. Po bitvě byl v jednom z vězeňských bloků nalezen mrtvý vězeň. Soudní pitva prokázala, že jeho smrt způsobila výbušnina. Na straně odsouzených bylo 29 zraněných a na straně příslušníku 11 zraněných, včetně jedno zranění těžkého. Škody na majetku byly vyčísleny na téměř 30 miliónů korun. Záběry, které televize odvysílala z likvidace vzpoury, nezůstaly bez odezvy politiků a novinářů. Stížnosti se

---

⁴⁰ http://zpravy.idnes.cz/vzpoura-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenomety-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

⁴¹ http://zpravy.idnes.cz/vzpoura-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenomety-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

⁴² http://zpravy.idnes.cz/vzpoura-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenomety-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

hromadili nejen na brutálně razantní policejní zásah, ale i na skutečnost, že vězni byli nazí. Toto však mělo svůj důvod. Jen nahý vězeň na svém těle neukryje zbraň. Přestože bylo potlačení vzpoury hodnoceno zahraničními odborníky s uznalým obdivem, velitel zákroku plk. JUDr. Sámel byl ze své funkce odvolán.⁴³

Dne 24. ledna 1992 podal krajský prokurátor v Bratislavě obžalobu na 78 účastníků vzpoury, které vinil ze spáchání celkem 32 trestných činů. Proces byl zahájen 15. října 1992 v opraveném kinosále Leopoldovské věznice za účasti 33 obhájců obžalovaných. Vyslechnuto bylo celkem 290 svědků, včetně tehdejších vysokých státních činitelů - Jana Langoše, Richarda Sachera i Vladimíra Mečiara. Všichni totiž věznici v době vzpoury ze své vlastní iniciativy navštívili a údajně vězňům slibovali propuštění. Předseda trestního senátu Krajského soudu v Bratislavě JUDr. Jozef Holič vyhlásil 21. dubna 1993 (po více jak půl roce probíhajícího soudního procesu) rozsudek - 345 roků a 10 měsíců pro 61 vzbouřenců. Nejnižší trest činil 18 měsíců, nejvyšší pak 14,5 roku. Pět obžalovaných soud viny zprostil. Proces zajišťovalo 105 příslušníků vězeňské stráže a soudní výlohy byly vyčísleny na 3,5 milionu korun.⁴⁴

Příčiny samotné vzpoury vězňů v Leopoldově lze spatřovat v neprofesionálních a neuvážených rozhodnutích tehdejších ministrů spravedlnosti a přímou účastí některých politiků na "humanizaci" vězeňství. Není bez zajímavosti, že v obdobných amerických věznicích podepisují nastupující vězni prohlášení, že v případě pokusu o vzpouru či útěk jsou seznámeni s tím, že proti nim bude bez upozornění použita střelná zbraň. Jak dokazuje americká vězeňská praxe, málokterý uprchlý vězeň se za mříže vrátí živý.

Dále byla dne 16. února 1990 v zájmu posílení záruk demokracie, veřejného klidu a pořádku vyhlášena amnestie, která se týkala pouze abolicie ve

---

⁴³ http://zpravy.idnes.cz/vzpoura-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenomety-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

⁴⁴ http://zpravy.idnes.cz/vzpoura-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenomety-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

věcech nedovoleného ozbrojování, za podmínky dobrovolného vzdání se zbraní a výbušnin do 1. března 1990.⁴⁵

V období 1990 – 1991 se podrobilo asi 5.500 příslušníků SNV ověření odborné a morální způsobilosti, z nichž pouze 400 nevyhovělo požadovaným postulátům. Dalších asi 1.000 příslušníků bylo uvolněno ze služebního poměru pro nesložení nové služební přísahy nebo z jiných relevantních důvodů na vlastní žádost. V roce 1992 byla rozpracována zcela nová koncepce českého vězeňství v duchu vlastních humanistických tradic a pravidel, ale samozřejmě i na základě Evropských vězeňských pravidel. Na tomto základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci, jenž zásadně reformoval strukturu, řízení a výkon českého vězeňství. Činnost dozoru prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.⁴⁶

K dalším popřevratovým změnám bylo přejmenování vedení SNV na Vězeňskou službu (VS), která v roce 1992 zpracovala tzv. Souhrn koncepčních záměrů, kdy byly nastíněny perspektivy VS v České republice. Snahou záměru bylo vytvoření moderního vězeňského systému, který bude respektovat propracovaný systém sociální péče a spolupráci represivních orgánů státní moci, aby byla vytvořena řádná ochrana společnosti před kriminalitou. Jako již některé z předchozích dokumentů i tento musel respektovat Evropská vězeňská pravidla (EVP) s prioritami jako je humanizace výkonu trestu na takovou úroveň, aby nepozbýval svého represivního charakteru, avšak byla zachována lidská důstojnost vězňů. Negativní dopady vězeňství neměly být umocňovány dalšími sankcemi vyjma oprávněných kázeňských trestů.

---

⁴⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Amnestie>

⁴⁶ <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

4.2 Zákon o VTOS před rokem 1989 a po něm

Nejednotné systémy ve vězeňství byly nahrazeny určitým vězeňským systémem na základě prosazování obecného práva založeného na římském právu a s kladením většího důrazu na oblast soudnictví s většími zásahy státu do této oblasti. K zestátnění vězeňství došlo v 50. letech 19. století díky Rakouskému trestnímu zákoníku z roku 1852. Byla konkrétně rozlišována jednotlivá provinění a za ně adekvátní způsoby trestu. Nebyl kladen důraz pouze na potrestání, ale zejména na převýchovu odsouzeného, tak byli umísťováni do vězení obyčejných či tuhých, dle závažnosti spáchaného činu.⁴⁷

Nutno podotknout, že trest odnětí svobody je výrazným zásahem do základních lidských práv a svobod jedince, tedy musí být jeho pravidla zakotvena již v základních dokumentech, jako je Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod. Základní úpravy výkonu trestu odnětí svobody byly zaneseny již do zákona č. 140/1961 Sb. (trestního zákona) a zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu).

Až nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. přinesl pozitivní změny do této oblasti. Ve věznicích začali být zaměstnávání speciální pracovníci z řad psychologů a pedagogů, čímž bylo posíleno výchovné působení na vězně. Došlo také ke zkvalitnění lékařské péče, neboť ve věznicích působili kromě praktických lékařů také lékaři zubní a další spolupracující specialisté. Dalším pozitivem byly také kurzy pro doplnění si vzdělání u vězňů, kteří v mnoha případech neměli ani dokončenu základní školu. Po absolvování kurzu obdržel odsouzený vysvědčení o úspěšném absolvování školy, na kterém nebylo vyznačeno, že jej získal během výkonu trestu odnětí svobody. Mimo to probíhala i další vzdělávací činnost jako například svářečské či kuchařské kurzy apod. Lze tedy konstatovat, že vězeňství se v určitých oblastech začalo rozvíjet, avšak politizace ve vězeňství stále setrvala a hlavní formou převýchovy byl výkon práce, ve které byli velmi často nadhodnocovány výkony vězňených osob nebo byli umísťováni na riziková pracoviště.

---

⁴⁷ Sýkorová, H. Prameny k dějinám vězeňství, Praha: Státní ústřední archiv, 1994. s. 7-8

Ačkoli byl zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. velmi stručným, ve své podstatě byl dobrým základem pro další rozvoj v této oblasti. To, že byl dále rozvíjen je patrné z novel dalších let, kde byl upravován a rozšiřován v závislosti na společenské a politické situaci. První novelou byl předpis č. 173/1968 Sb., kde byly značně rozšířeny a upraveny § 61 – 63 týkající se Sboru nápravné výchovy. Dalším navazujícím a doplňujícím předpisem byl zákon č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníku Sboru národní bezpečnosti, který upravoval služební poměr, zejména práva a povinnosti z něho vyplývající včetně otázek hmotného zabezpečení příslušníků tohoto sboru. Na tomto zákoně se usneslo Federální shromáždění Československé socialistické republiky z důvodu: *„Další rozvoj a upevňování socialistického společenského zřízení v Československé socialistické republice, účinná ochrana veřejného pořádku, bezpečnosti občanů a jejich ústavních a jiných zákonných práv a svobod je základním zájmem naší společnosti. Významné úkoly na tomto úseku plní Sbor národní bezpečnosti. Služba ve Sboru národní bezpečnosti je celospolečensky významnou činností. Klade vysoké požadavky na jeho příslušníky po stránce politické, odborné, mravní, duševní i tělesné a je spojena i s ohrožením jejich života a zdraví. Zvláštní podmínky služby ve Sboru národní bezpečnosti vyžadují proto i zvláštní úpravu služebního poměru jeho příslušníků.“*⁴⁸ Zákonem č. 47/1973 Sb. byl změněn a doplněn zákon č. 59/1965 Sb., kde v § 3 došlo ke změně podřízenosti nápravně výchovných ústavů z ministra vnitra pod ministra spravedlnosti. Dále byla § 20 písm. f) zvýšena doba celodenního umístění do uzavřeného oddělení z 20 dnů až do 30 dnů. V původním znění nebylo možné uložit znovu tento trest dříve než po uplynutí alespoň 20 dní od výkonu některého z těchto kázeňských trestů, v této novele je již umožněno vykonat dva takové kázeňské tresty bezprostředně za sebou. Dále došlo k doplnění § 27 o možnost nařízení práce přesčas v rozsahu 150 hodin v kalendářním roce, se souhlasem ministra spravedlnosti až 280 hodin v kalendářním roce a na návrh ministra povolit práci přesčas nad tuto hranici vláda republiky. V § 32 byla zvýšena částka ze 100 Kčs na 500 Kčs, pokud odsouzený způsobí svým zaviněním škodu na majetku

---

⁴⁸<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1970-100>

nápravně výchovného ústavu, která nepřevyšuje tuto částku, být rozhodnutím náčelníka ústavu vyzván k její náhradě. V § 36, který řeší léčebnou péči v případě nutnosti mimo ústav a to až do 30 dnů, která se do doby této novely počítala do výkonu trestu, byla doplněna věta: *"Nastala-li však nutnost naznačená ve větě první v důsledku toho, že si odsouzený způsobil újmu na zdraví úmyslně, může soud na návrh prokurátora rozhodnout, že se doba přerušení do výkonu trestu nepočítá."*⁴⁹ Pravomoc soudu, která byla řešena v § 39 a jednala o upuštění od výkonu zbytku trestu, byla novelou přenesena na ministra spravedlnosti. Za nadpis oddílu 11, byl vložen § 48a, který řeší úkoly nápravně výchovných ústavů. § 56 odst. 1 byl doplněn o další dva kázeňské tresty a to snížení kapesného až do 2 měsíců a umístění do samovazby až do 10 dnů. Ministr spravedlnosti je dále doplněním § 72 zmocněn dávat souhlas k ověřování nových metod odchylných od tohoto zákona, které by měly vést nápravně výchovné činnosti, a to v případě že jejich uplatnění znamená pro odsouzení zmírnění omezení jejich občanských práv. Ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem zdravotnictví, díky nově vloženému § 72a, mohou stanovit bližší podmínky způsobu výkonu ochranného léčení během výkonu trestu. V kostce lze charakterizovat tuto novelu jako posílení donucovacích prvků trestu odnětí svobody a prohloubení jeho výchovného působení.

První novelou po roce 1989 byl předpis č. 179/1990 Sb., který razantně zmírnil předchozí novely. Již v úvodním ustanovení týkajících se ochrany práv odsouzených v odstavci 2 stanovil, že ve výkonu trestu odnětí svobody musí být respektována přirozená důstojnost lidské osobnosti a nesmí být použity kruté nebo lidskou důstojnost ponižující způsoby zacházení a trestání. Ze zákona zmizelo omezení, které nedovolovalo odsouzeným, aby podali stížnost několika orgánům současně nebo ji opakovali dříve, než byla vyřízena. Dále byla doplněna povinnost vězeňských zařízení k vytvoření podmínek pro podávání stížností a žádostí odsouzených. Dále došlo k posílení práv odsouzených, co se týče styku a komunikace s advokáty a to doplněním ustanovení o vzájemné komunikaci slovy „bez omezení“. V oddíle o kázeňských odměnách a trestech

---

⁴⁹ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1970-100>

přibyla ustanovení dávající možnost prominutí kázeňského trestu a upuštění od výkonu zbytku kázeňského trestu či jeho zahlazení.⁵⁰

K doplnění zákona a jeho dalším úpravám došlo novelou č. 294/1993 Sb., kde nejzásadnějším bylo v oddíle diferenciací výkonu trestu doplnění § 5, kde došlo k rozčlenění typů věznic podle míry vnější ostrahy do čtyř základních typů a to na typ – s dohledem, dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Dále zde bylo zakotveno rozdělení odsouzených do skupin tak, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a tím byly prostředky k jejich nápravě účinnější. V § 8 byla rozvedena problematika resocializačních programů, které měly představovat souhrn pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit s diferencovaným přístupem pro jejich realizaci. Volba programu je zde na odsouzeném, který volí z těch, jež věznice považuje za vhodné. Vstřícným krokem k odsouzeným byl rovněž i § 12, který řeší korespondenci, kde odsouzený smí přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení, přibyla „bez omezení“. Speciální podmínky výkonu trestu u některých dalších kategorií odsouzených byly řešeny v § 60 - § 63 a, což byl výkon trestu odsouzených se změněnou pracovní schopností a odsouzených v důchodovém věku, dále výkon trestu u odsouzených s psychopatickou strukturou osobnosti, odsouzených drogově závislých, odsouzených s duševní poruchou, výkon doživotního trestu a výkon trestu u cizinců.⁵¹

Dne 1. ledna 2000 byl zrušen zákon č. 59/1965 Sb. a vstoupil v platnost nový zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Tato kompletně přepracovaná podoba zákona velmi silně posílila práva odsouzených a došlo ke specifikaci sporných paragrafů. Například řešení otázek souvisejících s životem ve věznici umožňuje tento zákon, kde v § 44 s názvem podíl odsouzených na organizaci života ve věznici je uvedeno, že odsouzení se mohou na řešení daných otázek podílet prostřednictvím účasti na společenských setkáních odsouzených se zaměstnanci věznice prostřednictvím zástupců z řad odsouzených a

⁵⁰ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-179>

⁵¹ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-294>

předkládáním návrhů a připomínek zaměstnancům Vězeňské služby. Důležitým právem je dle této novely také právo na seznámení se s právními předpisy, které řeší tento zákon v § 6 odst. 2, který stanoví, že při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona, řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznice. Tuto problematiku rovněž řeší § 21 odst. 2, kde se uvádí, že odsouzený si může bezplatně půjčovat předpisy v knihovně. V běžné praxi tyto dokumenty často poskytují odsouzeným pedagogové, vychovatelé či sociální pracovníci s tím, že je možné si kromě základních předpisů půjčovat i předpisy s výkonem trestu nesouvisející. Problémem v této oblasti je stále možnost prostudování právních předpisů cizinci. Je pravdou, že prohlášení, že byli seznámeni s jejich právy a povinnostmi je sepsáno v několika jazycích, avšak tak důležitý dokument, jako je vnitřní řád věznic je sepsán pouze v českém jazyce. Z návrhu ombudsmana, který provedl šetření v této oblasti, vyplynulo, aby byly tyto zásadní informace cizincům alespoň v několika jazycích zpřístupněny, i když budou muset být vynaloženy nemalé finanční náklady.⁵²

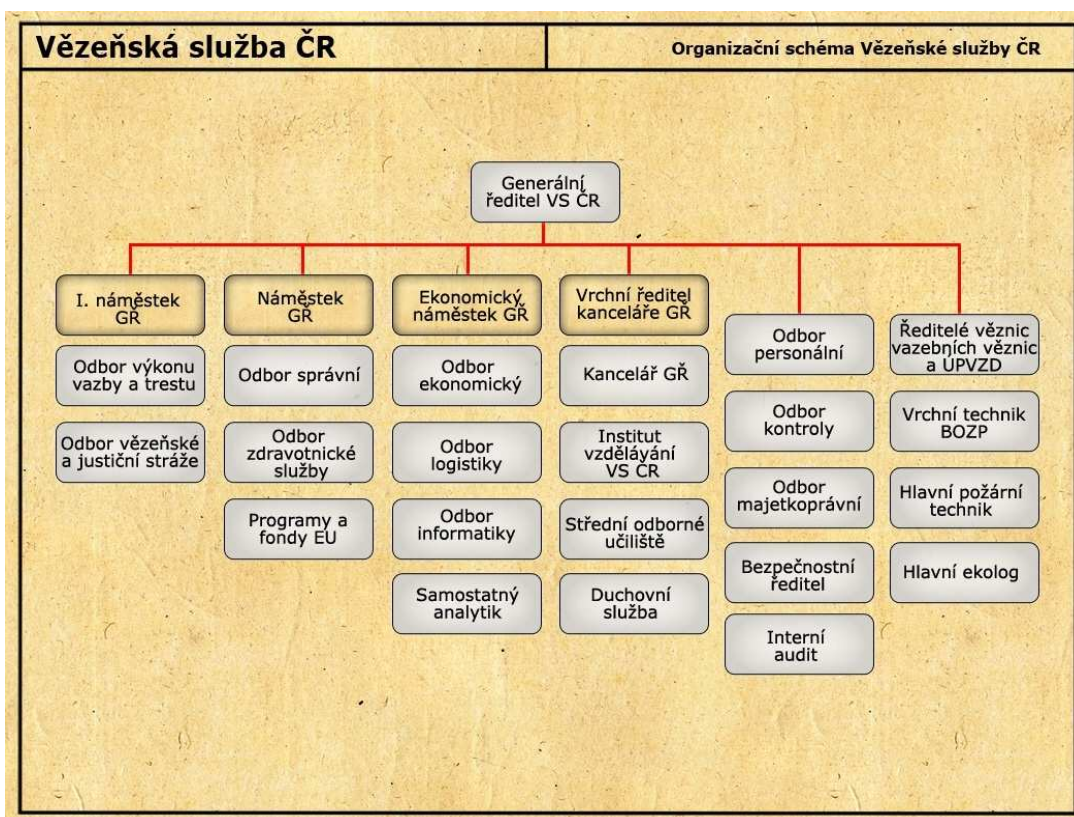
4.3 Vězeňství v České republice

Vězeňská služba České republiky (VSČR) nahradila dřívější Sbor nápravné výchovy zákonem České národní rady ve smyslu § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. ledna 1993. Náhrada spočívala v nahrazení militantních prvků s byrokratickými rysy za principy demokratického fungování a plné respektování občanských a humánních práv a svobod ve výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby.

---

⁵² <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

Obrázek č. 4 – Organizační schéma Vězeňské služby ČR

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/organizacni-struktura-2/>

Vězeňská služba je rozpočtovou organizací, spadající do díkce Ministerstva spravedlnosti. Dělí na stráž vězeňskou a justiční, které mají statut ozbrojeného sboru a správní službu (obrázek č. 4).

Vězeňská stráž – předvádí, eskortuje a střeží osoby ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody, dále střeží vazební věznice a věznice. Pokud je povolána k plnění úkolů justiční stráže, pak střeží Ministerstvo spravedlnosti, státní zastupitelství, budovy soudů. Zajišťují veřejný pořádek a kázeň.

Justiční stráž – jejím úkolem je zabezpečení bezpečnosti a pořádku v budovách Ministerstva spravedlnosti, státních zastupitelství, budovách soudů a jiných místech jejich činnosti. Je-li justiční stráž povolána dočasně k plnění úkolů vězeňské stráže, pak předvádí, eskortuje, střeží osoby ve výkonu

vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice a věznice. Zajišťují veřejný pořádek a kázeň.

Správní služba – rozhoduje dle zvláštních právních předpisů ve správním řízení, zajišťuje organizační, výchovnou, vzdělávací, zdravotnickou, ekonomickou a další jinou odbornou činnost.⁵³

Základní stavební kámen legislativy v systému vězeňství České republiky je zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ze dne 30. června 1999, účinný od 1. ledna 2000. Tento zákon stanovuje podmínky pro výkon vězeňství v České republice, zahrnuje hlavní podmínky a zásady výkonu trestu, dále předpoklady pro zařazení odsouzených do určených vězeňských zařízení a rovněž stanovuje životní podmínky odsouzených. Ustanovuje povinnosti a práva odsouzených. Stanovuje odlišné podmínky pro výkon trestu odlišným skupinám odsouzených.⁵⁴

Řád výkonu trestu odnětí svobody – vyhláška č. 345/1999 Sb., detailně popisuje průběh přijetí a umístění odsouzeného do vězeňského zařízení. Definuje práva vězněného, které věci si může nechat po dobu výkonu trestu odnětí svobody u sebe pro svoji osobní potřebu, dále jsou v něm uvedeny podmínky pro propouštění a přemísťování odsouzených. Další část se věnuje sociálním postavením a právům odsouzených, např. ubytování, stravování, osobní volno, aktivit pro volný čas, korespondence, návštěvy, možnosti použít telefon. Obsahuje taktéž seznam mezinárodních orgánů a organizací, na které se mohou obrátit odsouzení se stížnostmi, týkající se porušení jejich práv.⁵⁵

Zákon o výkonu vazby – zákon č. 293/1993 Sb., ze dne 10. listopadu 1993, účinný od 1. dubna 1994, stanovuje výkon a průběh vazby, ukládá podmínky výkonu vazby v trestním řízení a zejména upravuje práva a povinnosti obviněných ve vazbě.⁵⁶

---

⁵³ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky

⁵⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

⁵⁵ Vyhláška č. 345/1999 Sb., Řád výkonu trestu odnětí svobody

⁵⁶ Zákon č. 293/1993 Sb., Zákon o výkonu vazby

Řád výkonu vazby – vyhláška č. 109/1994 Sb., definuje podmínky pro přijímání a umístování osob obviněných do cel vazebních věznic, stanovuje podmínky pro předvádění osob k orgánům činným v trestním řízení.⁵⁷

4.4 Základní organizační jednotky VSČR

Generální ředitelství VSČR – organizuje, řídí a kontroluje činnost podřízených článků VSČR. Za činnost ministru spravedlnosti, jež VSČR řídí, zodpovídá generální ředitel, jehož ministr spravedlnosti jmenuje a odvolává. Za VSČR činí právní úkony jménem státu generální ředitel. Vazební věznice a věznice zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti. V čele těchto zařízení stojí ředitelé, jež jmenuje a odvolává generální ředitel VSČR. Generální ředitelství VSČR se člení na odbory, jejichž názvy se nacházejí v organizačním schématu. Tyto obory v rámci své působnosti metodicky řídí a kontrolují činnost odborných úseků v organizačních jednotkách VSČR. Zjištěné poznatky a výsledky analyzují a provádí opatření. Dále zpracovávají návrhy vnitřních předpisů, vyřizují stížnosti, prošetřují podněty a oznámení, podílejí se na zpracování právních stanovisek a připomínkovém řízení.⁵⁸

4.4.1 Vazební věznice

Na území České republiky se v současné době nachází 10 vazebních věznic, z nichž mají 2 zřízené i vězeňské nemocnice (Praha, Brno). Tento druh věznic má zajišťovat, aby vazba plnila zákonem stanovený odpovídající účel a také, že obvinění budou podrobena pouze nezbytně nutným omezením. Výkon vazby se vykonává v klasické cele, tak i v režimu zmírněném, kde se mohou obvinění v daném čase volně pohybovat a stýkat s ostatními obviněnými, kteří jsou zařazeni v tomto oddělení.⁵⁹

---

⁵⁷ Vyhláška č. 345/1999 Sb., Řád výkonu trestu odnětí svobody

⁵⁸ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

⁵⁹ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

Vazební věznice v České republice: Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Litoměřice, Olomouc, Ostrava, Praha – Pankrác, Praha – Ruzyně, Teplice.⁶⁰

4.4.2 Věznice

VSČR má k dispozici 26 věznic, z toho 2 zařízení pro mladistvé (Opava, Všehrady), 3 pro ženy (Světlá nad Sázavou, Opava, Pardubice), 2 ústavy zabezpečovací detence, pro pachatele s duševními poruchami (Brno, Opava). Základním požadavkem je zajištění nerušeného výkonu trestu odnětí svobody, zabezpečení plnění povinností v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody. Věznice se dělí do 4 základních typů: s dohledem, dozorem, ostrahou, zvýšenou ostrahou.

S dohledem (A) – zde se umísťují odsouzení za nedbalostní trestný čin, kteří nebyli dosud ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin.

S dozorem (B) - odsouzení za nedbalostní trestný čin, kteří již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin a odsouzení za úmyslný trestný čin do dvou let, kteří ještě nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin.

S dozorem (C) – odsouzení za úmyslný trestný čin, pokud byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na dobu převyšující tři roky nebo pokud již byli v minulosti za úmyslný trestný čin ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž není dán důvod pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou.

Se zvýšenou ostrahou (D) – umísťují se zde osoby odsouzené na doživotí, zvláště nebezpeční recidivisté, odsouzení k trestu odnětí svobody po dobu nejméně osm let nebo odsouzení za úmyslný trestný čin, kteří v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody.⁶¹

---

⁶⁰ <http://www.vscr.cz/>

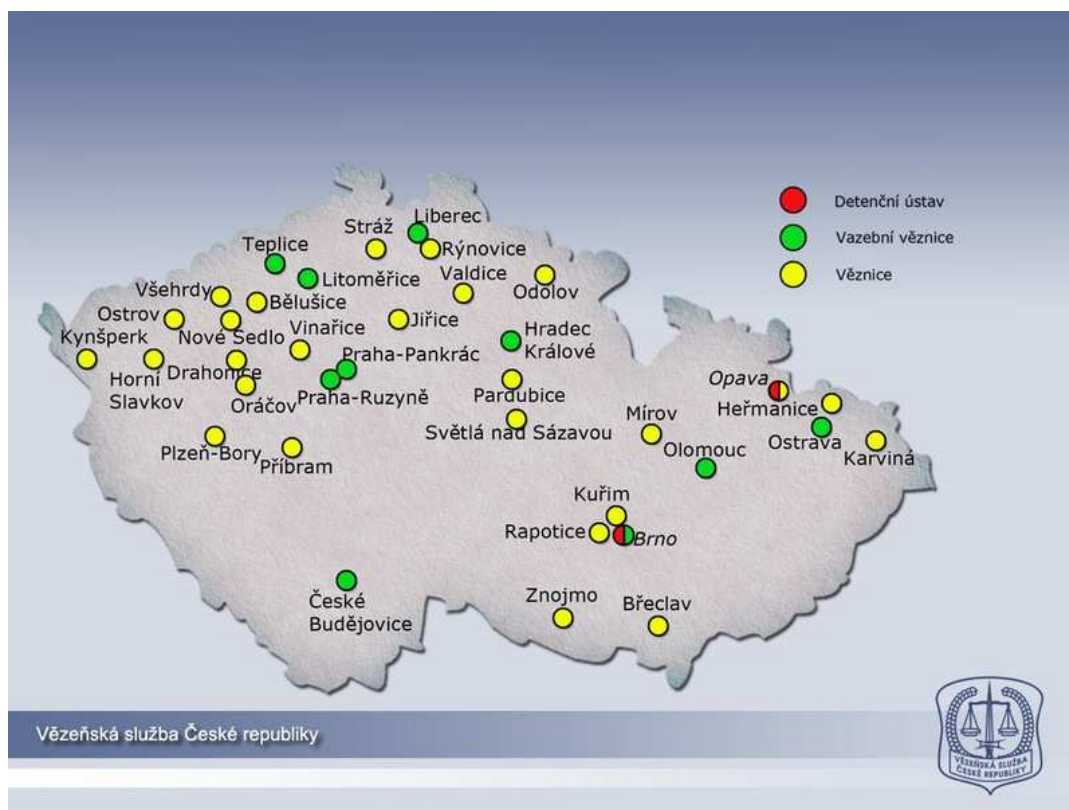
⁶¹ <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/typy-veznic>

O skutečnosti, do kterého typu bude odsouzený zařazen rozhoduje již v odsuzujícím rozsudku soud. Pokud není ohrožen účel výkonu trestu odnětí svobody, mohou být zřízena v rámci jedné věznice oddělení různých základních typů.

Věznice v České republice (obrázek č. 5): Bělušice, Břeclav, Drahonice, Ostrava – Heřmanice, Horní Slavkov, Jiřice, Karviná, Kuřim, Kynšperk nad Ohří, Mírov, Nové Sedlo, Odolov, Opava, Oráčov, Ostrov nad Ohří, Pardubice, Plzeň – Bory, Příbram, Rapotice, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Vinařice, Znojmo.⁶²

Obrázek č. 5 – Věznice v České republice

Zdroj: <http://tema.novinky.cz/vezenska-sluzba-ceske-republiky>

⁶² <http://www.vscr.cz/>

4.4.3 Institut vzdělávání VSČR

Institut vzdělávání VSČR je rezortním vzdělávacím zařízením s celorepublikovou působností, se sídlem ve Stráži pod Ralskem, jenž zajišťuje profesní teoretickou a praktickou přípravu příslušníků a občanských zaměstnanců VSČR tak, aby byli potřebně vyškoleni a vycvičeni pro výkon zaměstnání a zároveň, aby se prohlubovala jejich odbornost.⁶³

4.4.4 Zotavovny VSČR

Zotavovny VSČR jsou zřízeny Ministerstvem spravedlnosti, jako příspěvkové organizace, jež zajišťují akce služebního a pracovního charakteru, preventivní rehabilitace a dále rekreační služby pro zaměstnance VSČR.⁶⁴

---

⁶³ <http://www.ivvs.cz/?m=4>

⁶⁴ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo nastínit historii vězeňství na území našeho státu od roku 1948 do současnosti. Vzhledem k tomu, že se jedná o neustále se měnící proces, tak bylo nutné prostudování řady právních předpisů a materiálů s touto problematikou spojených. Sepsáním tohoto stručného přehledu vznikl průřez vývojem vězeňství na našem území.

Do konce 18. století neměl lidský život příliš velkou hodnotu a trest smrti byl udílen i za lehká provinění. Je pravdou, že 19. století bylo ve znamení změn v této oblasti a na první místo bylo postaveno trestání ve formě vězení. V této době již dochází k drobným náznakům humanizace v této oblasti a prosazování myšlenky, že vězení nemá mít charakter pomsty, ale má vést k převýchově pachatele.

V období po první světové válce bylo patrné, že vězeňství je v úpadku, a proto byly vyvinuty snahy o obrození českého vězeňství prostřednictvím příprav nových právních předpisů, či například otevřením vzdělávacích kursů pro dozorce. Avšak počátkem druhé světové války došlo ke stagnaci všech snah a dokonce došlo ke snahám uvažovat o trestu jako represivním, nikoli nápravném prostředku.

Zlomovým obdobím bylo, když byla moc v Československu převzata komunisty a nastolen totalitní režim. V této době bylo pohlíženo na vězeňství jako účinnou a nedílnou součást represivních prostředků vůči vlastnímu obyvatelstvu. Občané byli zastrášováni a právní dokumenty svými novelami stále zpříšňovány, byly přidávány stále nové paragrafy, které omezovali občany v jejich právech. V tomto období byly tvrdě potírány hlavně tzv. politické zločiny. Tato skupina zločinů byla také nejpočetnější a zahrnovala nejrůznější typy odsouzených - od spolupracovníků tajných služeb přes duchovenstvo až například po oběti provokací, které byli uvězněni za pouhý neuvážený výrok na veřejnosti.

Největší etapa změn, která nastala, byl rok 1989, kde hlavním požadavkem českého vězeňství byla jeho humanizace, zrušení trestu smrti a přepracování právních dokumentů do podob, které by se přibližovaly evropským standardům. Reforma v této oblasti byla zaměřena na tři hlavní úkoly systémových změn a to modernizace vězeňských zařízení, vytvoření účinného systému zacházení s odsouzenými a profesionální zkvalitnění personálu. I přes všechny snahy se potýká „po listopadové“ vězeňství se spoustou problémů, mezi které lze zařadit zvláště změnu vězeňské populace a profesionální selhávání příslušníků Vězeňské služby.

Vězeňství v České republice prošlo jistě složitým vývojem od středověku až po současnost, aby mohlo být srovnatelným se systémy ostatních evropských zemí. V důležitém strategickém dokumentu Koncepti českého vězeňství do roku 2015, který byl přijat v roce 2005, byly stanoveny strategické cíle, které by měly být naplněny. Ale je nutné si uvědomit, že sepsaný dokument je věcí jednou a věcí druhou je nutnost vynaložení nemalých finančních nákladů k naplnění této koncepce. Takže je otázkou času, zda se podaří naplňovat cíle v čase stanoveném, neboť při pohledu na obrovský deficit státního rozpočtu mám pocit, že je nutné počítat s tím, že ne všechny cíle budou naplněny v plánovaném čase.

V současné době lze říci, že vězeňství v České republice je srovnatelné s vyspělými zeměmi světa, je ujednocena i myšlenka funkce vězeňství a snaha vytvářet preventivní účinná opatření, které povedou ke snižování počtu vězňených osob.

Jsem přesvědčen, že vězeňství v naší republice má již dnes znaky moderní evropské země, ve které vládne demokracie. Základem je přístup k veřejnosti spolupráce s občanským sektorem, podrobná prezentace činnosti jednotlivých věznic a propagace činnosti Vězeňské služby České republiky. Mohu tedy konstatovat, že po přečtení spousty zdrojů, které utváří jakýsi průřez vězeňstvím na našem území, jsem si jist, že výkon trestu je dnes prováděn s pozitivním efektem pro společnost s eliminací neadekvátní újmy, která by byla nad rámec odnětí svobody.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých literárních zdrojů

BOUŠKA, T., LOUČ, M., PINEROVÁ, K. *Českoslovenští političtí vězni: životní příběhy*, Praha : Političtí vězni.cz : Česká asociace orální historie, 2009. ISBN 978-80-254-5825-9

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0

FRANCEK, J. *Zločin a trest v čes. dějinách*. Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-91-6

HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. 1. vyd. Praha: Univerzum, 1990. 352 s. ISBN 80-85207-01

HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7323-062-3

KAFKOVÁ, A. *Přehled funkcionářů odpovědných za československé vězeňství v letech 1919 – 1938*. Historická penologie. 2005, roč. 3, č. 1, s. 7.

MAŘÁNEK, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Opava: Vavrla Pavel, 2000. ISBN 80-238-6731-8

MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. 2. vyd., Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-548-2

MAYEROVÁ, F. *Vězení jako minulost, odboj jako paměť*. In Soudobé dějiny, č. 1, 2002, s. 44

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 9788073722050

SÝKOROVÁ, H. *Prameny k dějinám vězeňství*. Praha: Státní ústřední archiv, 1994. s. 7-8. ISBN neuvedeno

UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 2006. ISBN neuvedeno

UHLÍK, J.: *Svatovavclavská trestnice*. In: *České vězeňství* 1/93, s. 19

VACEK, E. *Památník pankrác*. In *Historická penologie č. 1/2003*. Praha: Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2003, s. 9

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 48. ISBN 80-210-3506-4

Seznam použitých internetových zdrojů

HÁLA, J. *Prolegomena k penologii*. In PhDr. Jaroslav Hála [online]. [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://penologie.hala.sweb.cz/>

iDNES.cz-ZPRÁVY. *Vzpouřa vězňů v Leopoldově před 20 lety: plamenometry a barikády ve věznicích* [online]. 1999 - 2013 [cit. 2013-01-12]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vzpouira-veznu-v-leopoldove-pred-20-lety-plamenometry-a-barikady-ve-veznici-1qn-/domaci.aspx?c=A100312_123109_domaci_js

iDNES.cz. *Jak Češi ke komunistickému puči přišli* [online]. 25. února 2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://vaclavek.blog.idnes.cz/c/323274/Jak-Cesi-ke-komunistickemu-puci-prisli.html>

KÝR, A. *Historie vězeňství. Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/historie-104/historie-vezenstvi>

THE LAWS OF MANU, 7.24 – *Zákoník Manuův* [online]. 5.9.2012 [cit. 2012-12-20]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kon%C3%ADk_Manu%C5%AFv

TRESTNI-RIZEN.COM. *Amnestie z 8. prosince 1989 republiky* [online]. 2006 - 2013 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-8-prosince-1989>

TRESTNI-RIZEN.COM. *Trestní právo a trestní řízení pro každého* [online]. 2006 - 2013 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/>

TRESTNI-RIZEN.COM. *Typy věznic* [online]. 2006 - 2013 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/typy-veznic>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Organizační jednotky* [online]. 2012 [cit. 2012-12-20]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

VLACH, F. *Institut vzdělávání Vězeňské služby České republiky* [online]. 2007 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://www.ivvs.cz/?m=4>

WIKIPEDIA. *Amnestie* [online]. 5.3.2013 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Amnestie>

WIKIPEDIA. *Abolice* [online]. 5.1.2013 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Abolice>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon o služebním poměru příslušníků sboru národní bezpečnosti* [online]. 2010 – 2013 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1970-100>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody* [online]. 2010 – 2013 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-179>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 2010 – 2013 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-294>

ZÁKONY PRO LIDI.CZ. *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů* [online]. 2010 – 2013 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

Seznam ostatních zdrojů

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Řád o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Boží soud tzv. ordál.....	15
Obrázek 2: Věznice a pracovní tábory v Československu	21
Obrázek 3: Komunistický koncentrační tábor, Jáchymov	27
Obrázek 4: Organizační schéma Vězeňské služby ČR	45
Obrázek 5: Věznice v České republice	49

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: David Zelníček

Obor: 6208R020 – Bezpečnostní studia

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Historie vězeňství na území našeho státu

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 45

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 16

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: JUDr. Brázda Jan, PhD.